

Усилията на ЕС за усъвършенстване на Споразумението за ТРИПС

доц. д-р Димитър Хаджиниколов
УНСС, катедра „МИО и бизнес“
тел: 0888753937

Резюме: Защитата на интелектуалната собственост заема важно място в търговската политика, а и в целия комплекс от външни отношения на Европейския съюз. Това е така, защото интелектуалната собственост има огромно значение за икономиката на ЕС, и второ, защото нарушенията на правата на европейските собственици на интелектуални продукти продължават да са често срещана практика, особено в някои развиващи се държави.

ЕС е в авангарда на мерките, насочени към укрепване на глобалната система за защита на интелектуалната собственост. Основните успехи доскоро бяха свързани предимно със Световната организация за интелектуална собственост, но напоследък нейната дейност удачно се допълва и от Световната търговска организация. При провеждането на многостранните търговски преговори защитата на интелектуалната собственост се оформи като важен въпрос, свързан с търговията. Специално трябва да се изтъкне значението на Споразумението за търговските аспекти на правата на интелектуална собственост (ТРИПС), подписано по време на Уругвайския кръг от многостранни търговски преговори. То има съществен принос за увеличаване обхвата на защитата на авторските права, за борба-

та с фалшифицирането на търговските марки и особено за утвърждаването на защитата на географските названия и на ноу-хау и търговската тайна като част от интелектуалната собственост на дадена фирма.

В настоящия момент ЕС се стреми да подтикне всички държави участнички да спазват стриктно Споразумението за ТРИПС. Друга важна цел е да се окаже на развиващите се страни, а и на някои страни в преход, техническа и финансова помощ, за да могат да създадат ефективна национална система за защита на интелектуалните права и по този начин да почувстват плодовете от тази дейност.

Като специфични (вертикални) цели на ЕС в конкретни области на защитата на интелектуалната собственост могат да се посочат: прецизирането на т.нар. принудително лицензиране; създаването на глобална система за регистрация на географските названия; усъвършенстването на патентната защита в областта на съхраняването и управлението на биоразнообразието и др.

Ключови думи: ЕС, търговска политика, интелектуална собственост, ТРИПС, СТО.

Защитата на интелектуалната собственост в момента заема централно място не само в търговската политика, но и в целия комплекс от външни отноше-

ния на Европейския съюз. Това е така поради две причини. Първо, защото интелектуалната собственост има огромно значение за икономиката и за благоденствието на ЕС, и второ, защото нарушенията на правата на собствениците на интелектуални продукти са все още често срещана практика, особено в развиващите се държави.

Според изчисления на европейските обединения на индустриалците производството и търговията с фалшифицирани стоки при-

чиняват годишно загуби на благосъстояние в Европейския съюз от порядъка на 8 милиарда евро, а преките загуби на компаниите са между 45 и 65 милиарда евро¹.

За някои сектори на икономиката годишните загуби от оборота са впечатляващи: парфюми и тоалетни принадлежности – 7,2 %, фармацевтични продукти – 5,8 %, изграчки и спортни стоки – 11,5 %. По наблюдения на Световната организация за интелектуална собственост и на някои други международни организации око-

Таблица 1. Компаниите с най-голяма стойност на търговската марка (стойността е указана в млрд. долари и млрд. евро при курс 1 евро = 1,3 долара)

Място	Компания	Произход	Млрд. дол.	Млрд. евро
1	Coca Cola	САЩ	67	52
2	Microsoft	САЩ	57	44
3	IBM	САЩ	56	43
4	GE	САЩ	49	38
5	Intel	САЩ	32	25
6	Nokia	ЕС (Финландия)	30	23
7	Toyota	Япония	28	22
8	Disney	САЩ	28	22
9	McDonald's	САЩ	28	22
10	Mercedes	ЕС (Германия)	22	17
11	Citi	САЩ	21	16
12	Marlboro	САЩ	21	16
13	Hewlett-Packard	САЩ	20	15
14	American Express	САЩ	20	15
15	BMW	ЕС (Германия)	20	15
16	Gillete	САЩ	20	15
17	Lois Vuitton	ЕС (Франция)	18	14
18	Cisco	САЩ	18	14
19	Honda	Япония	17	13
20	Samsung	Южна Корея	16	12

¹ <http://www.evropa.bg/bg/del/europe-a-to-z/questions-answers/proposed-directive-on-enforcement-of-intellectual-property-right.html>

ло 40 % от софтуерните продукти в света и 37 % от тези продукти, използвани в ЕС, са пиратски и това причинява около 3 милиарда евро загуба на БВП в ЕС годишно. Повече от една трета от всички музикални дискове и касети, продавани в света, са пиратски (общо продажбите на пиратски стоки възлизат на над 5 милиарда бройки годишно)².

Като сполучлива илюстрация за значението на интелектуалната собственост за ЕС могат да се използват и данни за мястото, което търговската марка заема при формирането на капиталовата (борсовата) стойност на съвременните фирми. Както отбелязват експертите на Best Global Brands, стойността на търговската марка обикновено варира при големите фирми между 10 и 50 % от капиталовата им стойност. Този процент е по-малък при фирмите, произвеждащи инвестиционни стоки, и по-голям при тези, ангажирани в производството на потребителски стоки. Особено висок е при производителите на храни, парфюмерия, електроуреди за бита, а напоследък и на мобилни телефони и софтуерни продукти. Тъй като редица от известните европейски фирми са специализирани именно в тези отрасли не е трудно да се предположи, че те ще имат водещи позиции и в класациите (Вж. таблица 1)³.

От таблицата ясно личи, че глобалната стойност на търговските марки е изцяло концентрирана в компании на трите центъра на глобалната икономика – САЩ, Европейски съюз и Източна Азия (Япония, Корея). Както се вижда пак от таблица 2, сред 100-те водещи фирми по стойност на търговската марка на САЩ се падат около 2/3 от стойността на тези марки, а на ЕС около 1/4 (заедно с Швейцария)⁴.

Глобални постижения

ЕС, както и останалите развити икономики, са в авангарда на мерките, насочени към укрепване на глобалната система за защита на интелектуалната собственост. Трябва да се отбележи, че тази дейност вече има повече от 100-годишна история. Основните успехи са свързани със създаването и укрепването на Световната организация за интелектуална собственост – СОИС (World Intellectual Property Organization – WIPO). Тази организация администрира вече 24 важни международни, а в редица случаи и глобални споразумения. По-важните сред тях от гледна точка на търговската политика на ЕС са посочени в таблица 3.

Таблица 2. Разпределение на стойността на търговските марки на 100-те водещи фирми по този показател

Произход	Брой	Млрд. евро	%
САЩ (плюс Бермуда)	55	566	67
ЕС (плюс Швейцария)	34	196	23
Япония, Южна Корея	11	83	10
ОБЩО	100	845	100

Изчислено по: Best Global Brands 2006, Interbrand, N.Y., 2007.

² Ibid.

³ Best Global Brands 2006, Interbrand, N.Y., 2007

⁴ Ibid.

Таблица 3. По-важни глобални споразумения, администрирани от СОИС (WIPO) и свързани с ОТП на ЕС

Споразумение	Основни задачи	Ревизии
Парижка конвенция за защита на индустриалната собственост (1883 г.)	Въвежда принципа за защита на индустриалните права в широк обхват – патенти, търговски марки, индустриален дизайн, прототипи, търговски и географски индикации. Въвежда националното третиране, правото на приоритетност при регистрацията на патентите.	В Брюксел през 1900 г., във Вашингтон през 1911 г., в Хага през 1925 г., в Лондон през 1934 г., в Лисабон през 1958 г. и в Стокхолм през 1967 г.
Бернска конвенция за защита на произведенията на литературата и изящните изкуства (1886 г.)	Гарантира национален статут – еднаква защита на местни и чуждестранни лица; автоматична защита без регистрации, лицензи и т.н. Независимост на защитата, което означава, че минималните задължителни изисквания на конвенцията се предоставят независимо от наличието или отсъствието на национални правни норми.	Многократни ревизии, последните – 1967 г. в Стокхолм, 1971 г. в Париж. На базата на конвенцията през 2002 г. е прието Споразумение по авторските права на СОИС (WIPO Copyright Treaty – WCT), третиращо електронната форма на авторски продукти.
Мадридско споразумение за борба с фалшивите или подвеждащи индикации за произход на стоките (1891 г.)	Забранява се използването на стоки, които имат фалшиви или подвеждащи индикации за произход. Тези стоки се конфискуват при вноса им.	Във Вашингтон през 1911 г., в Хага през 1925 г., в Лондон през 1934 г., в Лисабон през 1958 г. и в Стокхолм през 1967 г.
Хагско споразумение за регистрацията на индустриален дизайн (1925 г.)	Чрез регистрацията (депозиране) на индустриалния дизайн в Международното бюро на СОИС се постига защита на дизайна във всички държави – участнички в споразумението.	В Лондон през 1934 г., в Хага през 1960 г. и в Женева 1999 г.
Лисабонско споразумение за защита на географските названия и за тяхната международна регистрация (1958 г.)	Според споразумението географско название е географското име на страна, регион или местност, които служат за идентификация на продукти, произхождащи оттам, тогава, когато качеството и отличителните белези на тези продукти са изцяло или в съществена степен зависими от географското обкръжение, включващо природни и човешки фактори. Такива географски названия се регистрират по искане на съответната държава – участничка в споразумението, в Международното бюро на СОИС.	В Стокхолм 1967 г.
Споразумение относно закона за търговските марки (1994 г.)	Целта е унификация и опростяване на мерките по защита на търговските марки, прилагани в държавите членки. Законите за търговските марки трябва да включват три ясно дефинирани процедури – заявка за регистрацията, промени след регистрацията и подновяване на регистрацията.	В Сингапур 2006 г.

Съставено по данни от: <http://www.wipo.int/treaties/en/> и *WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use, Geneva, 2007.*

ЕС, и по-специално Европейската комисия, оказва всякаква възможна подкрепа на СОИС. Но наред с посочените по-горе споразумения, от Урузвайския кръг на многостранните търговски преговори и по-точно от 1995 г. насам определящо значение за защитата на интелектуалната собственост играе и Световната търговска организация, която администрира изпълнението на Споразумението за търговските аспекти на правата на интелектуална собственост (Agreement on trade-related aspects of intellectual property rights – TRIPS)⁵.

При защитата на **авторските права** приносът на Споразумението за ТРИПС е, че компютърните програми и компютърните бази данни се третират като защитени продукти по силата на Бернската конвенция. Друго важно допълнение на съществуващите международни правила е защитата на авторските продукти срещу нерегламентирано отдаване под наем, като към авторските продукти се отнасят и телевизионните програми, заснети на живо. Това е особено важно за функционирането на видеотеките и кабелната телевизия.

При **търговските марки** приносът на Споразумението за ТРИПС е също значителен. Определят се минималните защитени права на собствениците на марките, като отделните държави членки си запазват правото да въвеждат и по-строги правила за защита. Освен това защитата на марките на доставчиците на услуги се изравнява с тази, гарантирана на доставчиците на стоки. Специално се посочва, че е недопустимо използването на марки, които наподобяват други марки, добре известни на същия пазар.

За ЕС е изключително важно, че Споразумението за ТРИПС повишава степенята на защита на **географските названия (индикации)**. Както вече бе споменато, европейските стоки са сред най-често защитаваните от гледна точка на мястото на производството им. Със Споразумението за ТРИПС се въвежда специална процедура за защита на продукти, характерни чрез своите географски названия, като „шампанско“, „коняк“, „виенски кренвирши“ и др.⁶ Държавите – участнички в ТРИПС, се задължават да гарантират същото санкциониране на неправомерното използване на защитени географски названия, каквото се прилага при използването на фалшиви търговски марки. В определени случаи обаче, когато географският произход се е превърнал вече в определящо название за даден вид стока, например сирене „Ементал“, възможно е да се използва това географско название и за продукти, произведени на друго място (в случая извън долината на река Емен), но след разрешение на държавата, регистрирала съответното географско название.

При защитата на **промишления дизайн** Споразумението за ТРИПС като цяло повтаря вече постигнатото с други международни споразумения.

При **патентите** защитата, която осигурява Споразумението за ТРИПС, е с продължителност от 20 години. За европейските фирми е важно, че със споразумението се защитават не само патентованите продукти, но и процесите, чрез които те се създават. Това е един по-широк подход, който се защитава от ЕС и държавите – членки на ОИСР. Държавите, подписали Споразумението за ТРИПС,

⁵ На български споразумението е известно със съкратеното си название „Споразумение за ТРИПС“.

⁶ По данни на Европейската комисия около 80 % от износа на алкохол от ЕС е със защитена географска индикация, а дялът на френските вина със защитена географска индикация в експорта е даже 85 %.
Виж: http://ec.europa.eu/trade/issues/sectoral/intell_property/argu_en.htm

могат да откажат издаването на патент от съображения, свързани с обществения ред и морала, а така също, когато става въпрос за диагностика, терапия на болести или хирургически методи за лечение.

Отказ е възможен и когато се прави опит за патентоване на растения и животни (освен микробиологични организми и процеси). Нови варианти на растения, получени чрез класическа селекция или чрез генно инженерство, могат обаче да бъдат защитени с патенти. За европейските фармацевтични компании е изключително важно, че ТРИПС като цяло възприема постигнатото при изпълнението на Международната конвенция за защита на нови разновидности на растения (International Convention for the Protection of New Varieties of Plants), погнисана през 1961 г. в Париж⁷.

ТРИПС допуска по изключение и правото на държавите – участнички в споразумението, да прилагат т.нар. принудително лицензиране. Тази процедура се прилага, когато е бил правен опит за получаване на лиценз на комерчески начала, но патентодържателят не е предоставил лиценз в разумния за това срок. Когато предмет на патента са нововъведения, които имат важно обществено значение, държавата може да се намеси и да даде лиценз за използване на патента, въпреки нежеланието (или невъзможността) на патентодържателя да стори това. Принудителен лиценз може да се даде и при възникването на извънредни ситуации, когато трябва да се действа много бързо, или когато става въпрос за некомерческо използване⁸.

Друго постижение на Споразумението за ТРИПС, което пряко засяга ЕС, е ясното класифициране на **ноу-хау и търговската тайна** като част от интелектуалната собственост на дадена фирма. Под защита попадат и данните, които фирмите са длъжни да предоставят на държавата или на международните организации във връзка с одобрението на нови фармацевтични или химически продукти. Споразумението обаче не въвежда ясен механизъм за санкциониране на провинилите се, така както това се прави при злоупотреба с търговска марка или географско название, водещи в определени случаи и до конфискация на фалшифицираните продукти.

От гледна точка на общата търговска политика на ЕС като най-голям успех на Споразумението за ТРИПС може да се счита неговата част 3, където детайлно е описано как отделните държави членки трябва да прилагат правните норми, включително как трябва да се осигуряват доказателствата, какви временни мерки трябва да се налагат, за да се гарантират интересите на собствениците на интелектуалните права, какви съдебни предписания трябва да се издават в определени ситуации. Въвежда се задължителното криминализиране на нарушаването на правото на интелектуална собственост с комерчески цели.

Важно значение има и възможността засегнатите държави участнички да защитават своите интереси чрез Арбитража на СТО. За изминалите десетина години след приемането на Споразумението за ТРИПС Арбитра-

⁷ Конвенцията е осъвременявана на три пъти през 1972, 1978 и 1991 г. На нейна основа е създаден Международен съюз за защита на нови разновидности на растения (The International Union for the Protection of New Varieties of Plants – UPOV), организация със седалище в Женева (Швейцария). Към 18 юни 2007 г. членове на UPOV са 64 държави, сред които – 23 държави – членки на ЕС (всички освен Гърция, Кипър, Малта и Люксембург). Европейската общност също е член на съюза от м. юли 2005 г. В съюза участват също така САЩ, Япония, Китай, Бразилия, Русия и др. За повече информация: <http://www.upov.int/en/about/members/index.htm>

⁸ TRIPS, Article 31 Other Use Without Authorization of the Right Holder
Виж: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips_04c_e.htm

жът на СТО е разгледал 21 дела, свързани с интелектуалната собственост – 3 за защита на авторски права, 11 относно патентните права и 7 за защита на търговски марки и географски названия⁹. Сред тези арбитражни дела повече от половината са свързани с ЕС. Така например от 1999 г. насам в СТО се дискутира оплакването на ЕС относно възможността на обществени места (ресторанти, барове, паркове и др.) в САЩ да се слуша радио и да се гледат телевизионни предавания, без да се заплаща съответната такса за авторско право на изпълнителите и авторите на музикалните продукти. Това става на базата на закон, приет от Конгреса на САЩ през 1998 г. (Fairness in Music Licensing Act)¹⁰.

Цели на ЕС в настоящия момент

ЕС, и по-специално Европейската комисия преследват някои хоризонтални, а така също и някои специфични (отраслови) цели в областта на защитата на интелектуалната собственост в контекста на общата търговска политика. Сред хоризонталните цели на първо място стои утвърждаването на постиженията, фиксирани вече в Споразумението за ТРИПС. Целта е всички държави – участници в споразумението, да бъдат подтикнати към неговото ефективно прилагане. Друга важна хоризонтална цел на ЕС е да се окаже на развиващите се страни, а и на някои страни в преход, техническа и фи-

нансова помощ на двустранна и на регионална основа, за да могат те да създадат своя ефективна национална система за защита на интелектуалните права и по този начин да почувстват плодовете от тази дейност.

Стриктното изпълнение на задълженията, свързани със Споразумението за ТРИПС, изисква значителни и постоянни усилия от страна на ЕС на всички равнища на контакти. Причината е наличието на съществени и повтарящи се пропуски в изпълнението на задълженията от страна на повечето развиващи се държави, което води до значителни загуби за ЕС¹¹. Вярно е, че съгласно разпоредите на споразумението на развиващите се държави бе даден преходен период за постигане на минималните задължителни изисквания при охраната на интелектуалната собственост. Но за повечето развиващи се страни този преходен период бе до 1.1.2000 г. и следователно отдавна е изтекъл. Само за най-слабо развитите страни¹² преходният период бе до 1.1.2006 г., но и той вече е история¹³.

Независимо от това обаче, дефицитите в изпълнението на минималните изисквания на Споразумението за ТРИПС се запазват. Очевидно наличието на преходни периоди и на някои изключения, съдържащи се в споразумението¹⁴, създадоха у повечето развиващи се държави невярната представа, че защитата на интелектуалната собственост не е сред приоритетните задачи в сегашния кръг от

⁹ http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_subjects_index_e.htm

¹⁰ Оплакването на ЕС е, че се нарушава чл. 9, ал. 1 на ТРИПС, съответно чл. 1-21 на Бернската конвенция.

Виж: http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds160_e.htm

¹¹ По данни на Европейската комисия през 2006 г. на Външните граници на Съюза митниците са задържали 128 млн. броя пиратски и подправени стоки, което е с 40 % повече от задържаните стоки през 2005 г. Стойността на легалния пазар на тези стоки е около 2,5 млрд. евро.

(http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/customs_controls/counterfeit_piracy/combating/index_en.htm)

¹² По данни на ООН към 27 септември 2007 г. за „най-слабо развити страни“ (Least Developed Countries) се считат 50 държави от Тропическа Африка, Карибите и Азия.

¹³ Този период бе допълнително продължен до 2016 г. единствено за защита на интелектуалните права при фармацевтичните продукти

¹⁴ Например при патентите за някои съвременни технологии на развиващите се страни също бе дадена по изключение отсрочка от 10 години за спазване на минималните изисквания на ТРИПС.

глобалните търговски преговори. Ето защо на ЕС, а и на останалите развити икономики, сега се налага да предприемат решителни мерки, за да коригират тези погрешни представи и да потвърдят изключителното значение, което има за тях, а и за глобалната търговия, стриктната защита на интелектуалната собственост.

Най-сериозни нарушения се наблюдават на пазарите на някои от най-големите развиващи се икономики – тези на Китай, Бразилия, Южна Корея, Турция, Русия, Украйна и др. В доклад, посветен на търговските отношения на ЕС с Китай, се отбелязва например, че Китай с много изпреварва останалите партньори на ЕС по своя дял в заловените на европейските граници пиратски стоки и стоки с подправени търговски марки¹⁵. Подобни оплаквания се съдържат и в изследване на търговското представителство на САЩ в Пекин. Там се казва, че прилагането на законите за защита на интелектуалната собственост в Китай е една от най-големите слабости на тази икономика. Особено големи щети на американската икономика (съответно и на европейската) според това изследване нанася пиратското използване на филми и музика, свалени от интернет¹⁶. Съгласно статистиката на една от големите американски асоциации за защита на авторските права повече от 90 % от използваните в Китай американски авторски произведения са пиратски, т.е. без заплащане на съответната такса. Поради тази причина американските собственици на авторски права губят годишно около един милиард долара. Съгласно друго изследване около 20 %

от произведените в Китай стоки са имитации на известни марки или носят неправомерно чужди марки¹⁷.

Напоследък Китай полага значителни усилия, за да подобри защитата на интелектуалните права и по този начин и своя имидж на надежден търговски партньор. Кадрово и технически укрепват Държавната служба за интелектуална собственост на КНР (State Intellectual Property Office – SIPO), Националната администрация по авторските права (National Copyright Administration), Генералната администрация за контрол по качеството, инспекциите и карантината (**General Administration of Quality Supervision, Inspection and Quarantine**) и др. Не без съдействието на САЩ и ЕС в началото на 2007 г. е приет специален план за действие по защитата на правата на интелектуална собственост и както съобщава официалният сайт на китайското правителство, само през второто тримесечие на 2007 г. са били извършени над 8 хиляди разследвания за пиратско използване на авторски материали в интернет и в 210 случая нарушителите са били предадени на съда¹⁸.

В Бразилия, по данни на Европейската комисия, през 2001 г. поради липсата на стриктно спазване на изискванията на Споразумението за ТРИПС, загубите на ЕС от пиратско използване на авторски материали са били повече от 300 млн. евро. Подправянето пък на европейски търговски марки е довело до допълнителна загуба от около 150 млн. евро¹⁹. В Русия и Украйна основните проблеми са свързани с пиратското използване на музика

¹⁵ COM(2006) 632 final, p. 10.

¹⁶ U.S.-China Trade Relations: Entering a New Phase of Greater Accountability and Enforcement. Top-to-Bottom Review, February 2006, United States Trade Representative, Beijing, p.14.

¹⁷ Protecting Your Intellectual Property Rights (IPR) in China, <http://www.mac.doc.gov/China/Docs/BusinessGuides/IntellectualPropertyRights.htm>

¹⁸ <http://www.chinaipr.gov.cn/en/index.shtml>

¹⁹ EU strategy to enforce Intellectual Property Rights in third countries – facts and figures – Brussels, 10 November 2004, p. 5.

и филми, а така също и с липсата на достатъчна патентна защита във фармацевтиката. В Турция освен пиратското използване на авторски продукти, което обхваща около 3/4 от пазара, силно е застъпена и злоупотребата с европейски търговски марки²⁰.

Що се отнася до Втората хоризонтална цел – оказваната от ЕС техническа помощ на развиващите се държави и на някои държави в преход, тя напоследък е съсредоточена в няколко основни направления:

- подобряване и развитие на правовата рамка чрез приемане на нови закони или чрез изменения и допълнения на вече съществуващи;
- развитие на кадровия потенциал и материалната база на развиващите се страни, за да могат те да изпълняват своите международни задължения в областта на интелектуалната собственост;
- предоставяне на ноу-хау и организационен опит за по-ефикасно управление на съответната администрация;
- оказване на съдействие на разследващите органи за преследване на престъпления срещу правата на интелектуална собственост;
- разяснителна и информационна дейност с цел повдигане на статута на интелектуалната собственост и значението на борбата срещу пиратството²¹.

Разпределението на техническата помощ на ЕС в областта на интелектуалната собственост по географски признак е показано в таблица 4.

Както се вижда от данните, обобщени в таблица 4, усилията на ЕС и в частност на Европейската комисия са съсредоточени именно в тези развиващи се държави (и държави в

преход), които имат най-големи проблеми със спазването на изискванията на Споразумението за ТРИПС. От таблицата също така личи, че специално внимание се отделя на Китай. По данни на Европейската комисия в рамките само на IPR Programme I например чрез семинари и мисии в международни организации са били обучени по въпросите на интелектуалната собственост и Споразумението за ТРИПС повече от 2500 китайски експерти, съдебни магистрати и висши държавни служители²².

Значителни усилия Европейската комисия отделя и на някои групи азиатски държави, и най-вече на държавите от АСЕАН. Само през 2006 г. в държавите от АСЕАН по програмата ЕСАР II са били реализирани 13 регионални и 80 национални прояви, свързани с правата на интелектуалната собственост. Най-много национални прояви е имало във Виетнам – 20, следват Тайланд с 18, Индонезия с 14, Камбоджа с 12 и Малайзия и Лаос с по 8. Сред най-значимите регионални проекти е създаването на мрежа на университета от ЕС и АСЕАН, ангажирани в образователни дейности по защита на интелектуалната собственост. Помощ за създаването на мрежата е оказала Европейската мрежа на институтите, занимаващи се с интелектуалната собственост (European Intellectual Property Institutes Network – EIPIN)²³.

Както вече бе изтъкнато, освен постоянните хоризонтални цели, ЕС има и някои специфични (вертикални) цели в конкретни области на интелектуалната собственост, които преследва в рамките на Кръга Доха и на групи глобални и международни форуми. Тези цели са свързани, от една страна, с необходимостта да се доразвива Споразумението за ТРИПС, от друга страна, с

²⁰ Ibid.

²¹ IPR – Objectives and content Brussels, 3 August 2006.

²² <http://www.epo.org/about-us/press/releases/archive/2003/24102003.html>

²³ ЕСАР II News, № 2, 2006, p. 2.

необходимостта търговията да допринася все по-активно за политиката на развитие и за опазване на околната среда. Специфични цели произтичат и от някои съществени промени в науката и в технологиите, които съществено влияят върху характера на интелектуалната собственост.

По първото направление – относно доразвиването и усъвършенстването на Споразумението за ТРИПС и въобще на системата на глобална защита на интелектуалната собственост, могат да се обособят няколко по-важни специфични цели на ЕС.

Таблица 4. Програми за техническа помощ в областта на правата на интелектуална собственост, финансирани от ЕС

Страна/Регион	Програма на ЕС	Сума (млн. евро)	Начало	Край
Национални програми				
Китай	IPR Programme I	5,6	2002	2005
Китай	IPR Programme II	11,0	2007	
Китай	EU China Trade Project – EUCTP	20,6*	2004	2009
Китай	EU-China Policy Dialogue Support Facility	6,0*	2007**	
Русия	Russia National Action Programme 2000 – Protection of IPR	3,0*	2003	2005
Украйна, Молдова	Border Assistance Mission	8,0*	2005**	
Пакистан	Trade Related Technical Assistance	5,0*	2005	2007
Бангладеш	IPR Programme	1,2	2005	2008
Филипини	Border Management Programme	4,9*	2004	2005
Шри Ланка	Trade Development Programme	1,4*	2005	2007
Камбоджа	Multilateral Trade Assistance Project (MUTRAP)	2,0*	2004	2007
Мароко	Border Management Programme	40,0*	2004	2008
Регионални програми				
АСЕАН	IPR Programme – ECAP II	7,5	1996	2006
Западни Балкани	CARDS Regional IPR Project	2,2	2003	2006
Централна Азия	Programme for Border Management in Central Asia (BOMCA)	6,0*	2003	2009
Средиземноморие	Regional Cooperation Programme on Justice and Home Affairs	15,0*	2007**	
Южноафрикански регион	Customs Modernisation and Trade Facilitation	18,0*	2006	2011
Южен Кавказ	South Caucasus Anti-Drug Programme (SCAD)	2,0*	2007**	

Източник: Европейската комисия.

Пояснения: * – В тези суми са включени компоненти, свързани с правата на интелектуалната собственост.

** – Това са планирани дати, но споразуменията не са стартирали към 1.10.2007 г.

В областта на патентите такава цел е прецизирането на т.нар. принудително лицензиране. Сега, под предлог че се стремят да се борят с бедността, редица развиващи се страни нарушават правата на собствениците на патенти, в това число и от държавите – членки на ЕС. ЕС се стреми да ограничи тази порочна практика. Същевременно обаче Съюзът се стреми да запази и даже да разшири практиката на принудително лицензиране в една специфична област, където тя наистина е полезна – достъпа до животоспасяващи лекарства за лекуването на някои разпространени болести. В това направление Европейската комисия работи упорито от края на 90-те години.

По инициатива на европейските държави през м. декември 2005 г. бе подписан Протокол за изменение на Споразумението ТРИПС, с който се регулира принудителното лицензиране при животоспасяващите лекарства, използвани за лечение на СПИН, малария, туберкулоза. Към м. октомври 2007 г. ЕС получи подкрепа в тази област от САЩ, Швейцария, Норвегия и още десетина, главно развити страни и страни в преход, но тенденцията е към разширяване кръга на страните, подкрепящи този подход към проблема. В своя последен доклад за търговската политика ЕО специално подчертава значението на мерките в областта на производството на лекарства за най-слабо развитите държави, които, главно поради финансови причини, обикновено имат сериозни проблеми с набавяне на скъпо струващи лекарства за гарантиране на здравеопазването. Идеята е тези държави да имат право до 2016 г. да внасят от държавите – членки на ЕС, а и от други развити държави,

лекарства, произведени чрез режима на принудителното лицензиране²⁴.

Едновременно със стъпките на глобално ниво ЕС прие и автономни мерки. През м. май 2006 г. бе приет Регламент 816/2006 на Европейския парламент и на Съвета за предоставяне на принудителна лицензия за патенти, свързани с производството на фармацевтични продукти за износ в държавите с проблеми в областта на общественото здраве²⁵. В този документ на практика са имплементирани всички предвидени промени в Споразумението за ТРИПС. Създаден е механизъм, според който компании от ЕС могат да поискат принудителен лиценз за производство на фармацевтични продукти тогава, когато лекарствата са предназначени за държави, които имат належаща нужда от тях и страдат от сериозни проблеми на здравната система. Освен това Европейският парламент прие през 2007 г. специална резолюция, озаглавена „Споразумението за ТРИПС и достъпът до лекарства“²⁶.

При защитените географски названия целта на ЕС е преди всичко да се въведе всеобхватна и ефективна глобална система за регистрация. Това е от интерес не само на ЕС, но и на развиващите се държави, които често не са в състояние да се защитят срещу злоупотребата от страна на големи компании с техни традиционни стоки, като например „цейлонски чай“ или „жасминов ориз“²⁷. В момента ЕС има регистрирани чрез собствената регистрационна система около 4800 продукта със защитена географска индикация (4200 от тях са алкохолни напитки). Целта е тази европейска система за регистрация да

²⁴ WT/TPR/G/177, 22 January 2007.

²⁵ Regulation (EC) No 816/2006 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 on compulsory licensing of patents relating to the manufacture of pharmaceutical products for export to countries with public health problems, OJ L 157, 9.6.2006, p. 1-7.

²⁶ <http://www.ipbulgaria.com>

²⁷ http://ec.europa.eu/trade/issues/sectoral/intell_property/argu_en.htm

се превърне постепенно в глобална, като се използва Споразумението за ТРИПС.

Евентуален успех в посоченото направление ще има значение и за други сфери на европейската интеграция – например за напредъка на реформата на общата селскостопанска политика, тъй като производството на аграрни продукти със защитена географска индикация е основен инструмент за прехода от насърчаване на количеството към насърчаване на качеството на аграрното производство. Благоприятно ще е въздействието и върху политиката за насърчаване на малките и средни предприятия, които са основните бенефициенти от защитените географски индикации.

Съпътстваща специфична цел на общата търговска политика е осигуряването на ефикасна защита срещу някои претенции по адрес на въведената в ЕС доста широка система за регистрация на продуктите със защитена географска индикация и някои други географски характеристики. Както е известно, САЩ, Австралия, Индия и редица латиноамерикански държави оспорват в Арбитража на СТО използвания от ЕС метод, тъй като според тях той ограничава правата на продуктите, произвеждани извън ЕС²⁸. Става въпрос за използването на трите специфични знака за защита на особените характеристики на продуктите: знакът „PGI“ (Protected Geographical Indication – защитена географска индикация), който гарантира, че всички етапи от производството са извършени в индикираната географска област; знакът „PDO“ (Protected Designation of Origin – защитено място на произход), с който се гарантира специфична характеристика или репутация на продукта, свързана с дадена географска област, където е извършена най-малкото една важна производствена

операция; и знакът „TGS“ (Traditional Specialty Guaranteed – гарантирана традиционна специфичност), с който се доказва, че са използвани уникални продукти с точно определени географски характеристики.

Има и други специфични задачи на общата търговска политика на ЕС, свързани с усъвършенстването на Споразумението за ТРИПС. Преди всичко ЕС счита, че при опазването на правото на търговска марка е необходимо да се даде на властите в държавите – членки на споразумението, правото, а и задължението, да конфискуват документи във вид на доказателства, свързани с предполагаеми нарушения, както и самите съмнителни стоки. Важно е да се утвърди и принципът на „неокончателната възбрана“ (предхождаща съдебното решение), за да се попречи на предполагаемите нарушители и посредници да се възползват от дадено нарушение. Освен това, така както предвиждат нормите на ЕС, да се конфискуват банкови сметки и други активи и печалби на нарушителите, за да се гарантира заплащането на съответните щети.

По-нататък ЕС настоява изтеглянето на стоки, нарушаващи права върху интелектуална собственост от пазара, да става за сметка на нарушителите. В случаите, когато има сериозни и продължителни нарушения, да се стига до съдебно закриване на компании, за които е доказано, че са системни нарушители. За да се предотврати възобновяване на нарушенията, например при производството на пиратски компактни дискове, в Споразумението за ТРИПС трябва да се включи възможността за конфискация на машини, използвани за производство на фалшифицирани и пиратски стоки.

Във връзка с необходимостта от приспособяване към развитието на науката и тех-

²⁸ WT/DS174; WT/DS290.

нолозиите на първо място стои въпросът за развитие на патентната защита в областта на съхраняването и управлението на биоразнообразието. Проблемът има три аспекта. Първите два са свързани помежду си. Единият от тях възниква във връзка с използването от фармацевтичните фирми на развитите държави на уникалния биологичен материал, намиращ се в труднодостъпни и почти недокосвани от човека кътчета на природата, главно в някои развиващи се страни. В този случай фармацевтичните компании с основание се стремят да си осигурят патентна защита на придобитата биоинформация, от която те конструират чрез биоинженерия нови уникални фармацевтични продукти. В същото време обаче развиващите се страни, които са източник на това биоразнообразие, желаят да получават някаква част от печалбите на фармацевтичните фирми, използващи техните биоресурси, а и традиционните знания на местното население за приложимостта на тези ресурси. Това е вторият аспект на проблема. При това нещата допълнително се усложняват от съществуващия известен конфликт между патентната защита, осигурявана от Споразумението за ТРИПС, и националния монопол върху генетичните ресурси, установен с Конвенцията за биологичното разнообразие²⁹.

Третият аспект на проблема е свързан с растящата вероятност вследствие развитието на биоинженерията на развиващите се страни да им се наложи скоро да закупват от фармацевтичните компании семена за растения, които са тяхна традиционна

храна, например ориз или картофи. Патентоването на биологични организми засега не е предмет на регулиране чрез Споразумението за ТРИПС, но такава практика не е и изрично забранена. По тази причина може да се стигне до злоупотреба на фармацевтичните компании с доминиращи и монополни позиции на пазара на семена и разсадъчен материал. Ето защо развиващите се страни се стремят да въведат глобални забрани и да ограничат до минимум патентната защита на по-сложни биоматериали.

ЕС и по-специално Европейският парламент и Европейската комисия проявяват разбиране относно необходимостта фармацевтичните фирми – патентозаявители, да следват някакъв етичен кодекс на поведение, да разкриват произхода на биологичните ресурси, които използват, и в случаите, когато използват традиционни знания от развиващите се държави, да предоставят на тези държави определен дял от богатата, получена при използването на биологичните ресурси. Според експертите на Европейската комисия тази защита трябва да се осигурява обаче на двустранна, а не на глобална основа, като се анализира всеки отделен случай на използване на уникални биоматериали.

В същото време ЕС е твърдо за съхраняване правото на фармацевтичните компании да защитават своята интелектуална собственост, придобита чрез значителни усилия за разкриване и използване на уникални биоматериали, както и вследствие на иновативни биоинженерни действия. **ИТА**

²⁹ По-точно става въпрос за приложимостта на чл. 27.3 на Споразумението за ТРИПС относно годността за патентоване на микроорганизми тогава, когато те са новооткрити или са продукт на генно инженерство и стават за индустриално приложение.